

УДК 378.311

Олександр КЕРНИЦЬКИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СУБ'ЄКТ- СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розкрито педагогічні умови підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, наведено їх характеристику, особливості та напрямки реалізації. Розкрито спрямованість фахової підготовки на усвідомлену мотивацію майбутніх інженерів-педагогів на необхідності формування готовності до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі вищого навчального закладу на рівнях навчальної діяльності, навчально-професійної діяльності, квазіпрофесійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні інженери-педагоги, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, навчально-виховний процес, педагогічні умови.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний інженер-педагог має глибоко усвідомлювати своє місце і роль у реформаторських процесах, володіти ґрунтовними теоретичними знаннями, професійними вміннями й навичками, вміти мобілізувати трудові колективи на ефективне впровадження нових педагогічних технологій. У зв'язку з цим разом з навчальними завданнями, необхідно вирішуватися і завдання, пов'язані з розвитком та вихованням особистості,

© Керницький О.

зокрема: формуванням світогляду, пізнавальної самостійності, розвитком інтелектуальних здібностей, морально-етичної культури та ін. [1].

Високий рівень взаємин, співробітництва і співтворчості педагогів та учнів ПТНЗ забезпечує реальні можливості їх успішного інтелектуального й психічного становлення як особистості фахівця, а також виявлення всього багатства ресурсів педагогічної майстерності педагога, арсеналу його педагогічних засобів та особистісних якостей. Однак, для формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії необхідно ще у ВНЗ інженерно-педагогічного профілю забезпечити такі педагогічні умови, що формують світоглядний аспект суб'єктів, гуманізують освіту, підкреслюють її ціннісний характер, допомагають створити середовище, де людина є одночасно початком і кінцевою метою усього життя викладачів та студентів.

Щоденний настрій, поточні й майбутні успіхи студентів, процес їх професійного становлення багато в чому залежать від педагогічних умов у ВНЗ інженерно-педагогічного профілю, що забезпечують можливість прояву стратегій взаємодії учасників освітнього процесу, взаємності дій її суб'єктів у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Різні аспекти проблеми педагогічного спілкування, встановлення рівноправних відносин, співтворчістю учасників процесу навчання досліджували О. Асмолов, Г. Балл, В. Беспалько, А. Капська, О. Киричук та ін. Наукові засади організації вищої професійної та професійно-педагогічної освіти в Україні розробляють Е. Лузік, В. Манько, О. В. Сухомлинська та ін.

Дослідження особистості педагога в педагогічній взаємодії вивчали Ш. Амонашвілі, О. Бодальов, Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, В. Андрущенко, І. Зимня, А. Маркова, В. Серіков, В. Сітаров, І. Якіманська і ін.).

У вищій інженерно-педагогічній освіті тривають пошуки нових підходів до підготовки фахівців, упроваджуються нові педагогічні технології, вживаються заходи щодо інтеграції інженерно-педагогічній освіті у світову освітню систему. Разом з тим, на сьогодні ще

недостатньо створюються педагогічні умови, які б допомогли викладачам встановлювати та підтримувати емоційний контакт зі студентами, творчо вибудовувати систему педагогічно доцільних відносин у ВНЗ інженерно-педагогічного профілю.

Мета статті – розкрити педагогічні умови підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, навести їх характеристику, особливості та напрямки реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розробки психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі інженерно-педагогічного ВНЗ нами вивчені якості й властивості особистості, що детерміновані цілями вищої освіти в руслі гуманістичної особистісно орієнтованої педагогіки.

Вивчення закономірностей розвитку людини у студентському віці як періоді інтенсивного інтелектуального розвитку, формування навчально-професійної діяльності, засвоєння ролі студента, входження в нове життя, дозволяє говорити про психічні особливості студентського віку та необхідності їх врахування при проектуванні педагогічних умов підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії [2].

Такими педагогічними умовами, на основі констатувального експерименту та згідно аналізу вищезазначених наукових праць, у нашому дослідженні визначено такі (див. рисунок):

1. Спрямованість фахової підготовки на усвідомлену мотивацію майбутніх інженерів-педагогів на необхідності формування готовності до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі ВНЗ.

2. Упровадження в навчальний процес адаптованих технологій особистісно орієнтованого та продуктивного навчання на основі комунікативного підходу.

3. Забезпечення міжпредметних зв'язків між дисциплінами, що формують готовність майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі інтегрованих професійно-орієнтованих завдань.

4. Застосування дидактичного комплексу “Взаємодія” в навчальному процесі, що відображає зміст комунікативної діяльності інженерів-педагогів у ПТНЗ на основі суб’єкт-суб’єктної взаємодії.

Реалізацію першої умови здійснювали на таких рівнях професійної підготовки:

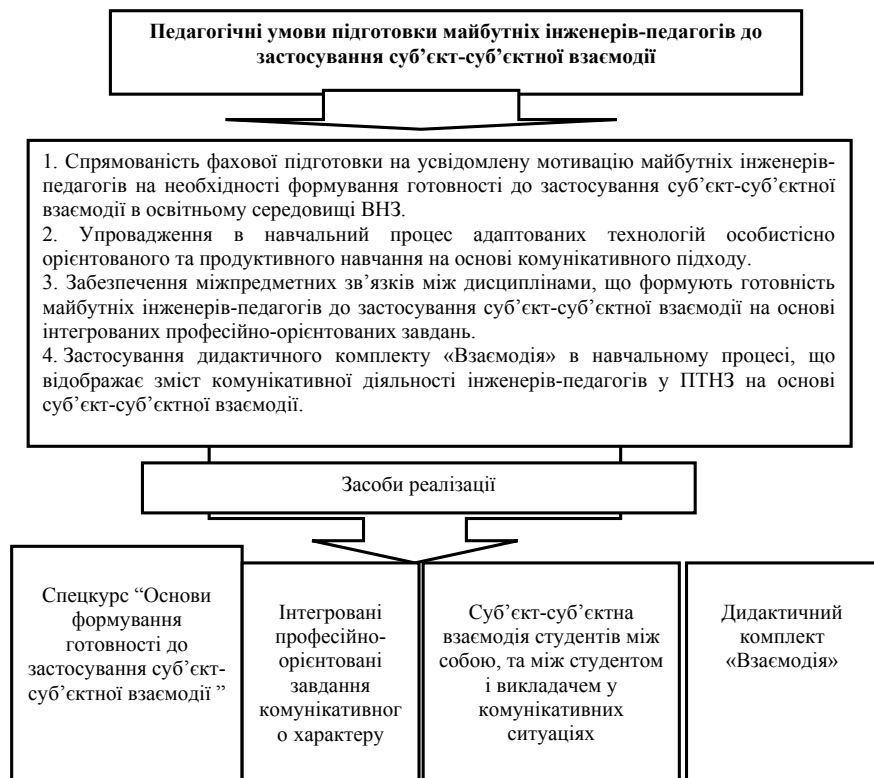
на рівні навчальної діяльності: лекції-бесіди, що забезпечували безпосередній контакт з аудиторією, давали можливість презентувати сучасний досвід наводити факти, привернути увагу студентів до найважливіших питань комунікації та застосування суб’єкт-суб’єктної взаємодії, пробудити їх зацікавленість; лекції-дискусії, що передбачали вільний обмін між студентами поглядами з навчально-виробничих проблем, надавали можливість спрямовувати думки учасників дискусії в освітньому середовищі з метою формування необхідних установок; семінарські заняття із запровадженням діалогово-дискусійних методів.

На рівні навчально-професійної діяльності: постановка цільових завдань на проходження виробничих практик (аналіз організації та оцінювання стилю спілкування суб’єктів виробництва, самооцінка свого рівня готовності до застосування суб’єкт-суб’єктної взаємодії тощо); організація науково-дослідницької діяльності з проблем суб’єкт-суб’єктної взаємодії (залучення студентів до написання рефератів; підготовка виступів на олімпіадах).

На рівні квазіпрофесійної діяльності: ділові ігри з використанням блок-схем проведених комунікацій; програвання різноманітних імітаційних ситуацій професійного характеру (“Стилі конфліктної поведінки”, “Проблеми суб’єкт-суб’єктної взаємодії у групах учнів”), що давали можливість наблизити навчальний процес до умов професійної діяльності у ПТНЗ; рольова гра “Лідер-аутсайдер”, що спрямована на розвиток професійно важливих якостей та саморефлексію.

Наступна педагогічна умова упровадження в навчальний процес адаптованих технологій особистісно орієнтованого та продуктивного навчання на основі комунікативного підходу. Побудова особистісно орієнтованої системи навчання сприяла формуванню творчого стилю взаємодії учасників навчальної діяльності, коли втрачається формальність й набуваються риси міжособистісного, міжсуб’єктного

спілкування; сприяла розвитку рефлексивної позиції майбутніх інженерів-педагогів, та впливала на критичний аналіз і конструктивне формування компонентів готовності.



Педагогічні умови підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії

Отже, навчання майбутніх інженерів-педагогів має ґрунтуватися на визнанні усіма учасниками навчально-виховного процесу їх суб'єктності, права на самореалізацію та самовизначення через опанування її способами. При реалізації цієї умови важливе місце відводилося спецкурсу, який складався з трьох частин. Перша частина – теоретична, була спрямована на оволодіння студентами системою знань щодо

поняття, сутності, складових готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії та напрямків її формування (лекції, бесіди). Друга частина – практична, була спрямована на закріплення і поглиблення теоретичних знань, на формування у студентів практичних умінь і навичок суб'єкт-суб'єктної взаємодії, вирішення професійно-орієнтованих ситуацій. В третій частині значна кількість годин відводилася на самостійну роботу студентів, де також використовувалася розроблена нами дидактичний комплект “Взаємодія”. Саме тут відбувалося продуктивне навчання студентів щодо створення освітніх продуктів (презентацій, схем, портфоліо з управління). Для поглиблення та розширення знань студентів були розроблені і впроваджені в навчальний процес завдання творчого характеру.

Застосовувалися такі дидактичні форми та засоби навчання: інтерактивні та кооперативні форми роботи (діади, тріади); індивідуальна, групова і колективна діяльність, самостійна пошукова пізнавальна діяльність майбутніх інженерів-педагогів; використання професійно-орієнтованих ситуацій; традиційні дидактичні засоби навчання.

На практичних заняттях використовувалися: рольові і ділові ігри, розв'язання проблемних завдань, тренінги з використанням проблемних завдань (вправи: “переговори”, “зустрічі”, “обговорення”, “аналіз ситуацій”).

Для формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі лекційних занять створювались такі навчальні продукти: пряме перефразування матеріалів лекції або якого-небудь друкованого тексту щодо проблем суб'єкт-суб'єктної взаємодії; складання опорної схеми-колажу за матеріалами лекції; фокусоване складання списку основних проблем, пов'язаних з темою лекції з питань суб'єкт-суб'єктної взаємодії; складання малюнків з теми у формі діаграм, що ілюструють асоціації студентів за заданою темою; написання проспектів теми, тобто опис мети роботи й системи питань за певною темою; складання нотаток самодіагностики сформованості компонентів готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, щоденників із самооцінкою успішності; написання однохвилинних робіт створення монологіч-

ного висловлення на задану тему у рамках обмеженого часу; складання питань для вікторин з суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Також студентам було запропоновано завдання, що реалізують принципи продуктивного навчання: виділити ключові слова або словосполучення, на яких базується зміст теми: це вчить студентів визначати головну думку; самостійно скласти висновки за матеріалами лекції: це завдання формує комунікативний компонент, аналітичне мислення, активізує розумову діяльність; зробити інформаційний колаж лекції; розробити проект лекції або практичного заняття щодо суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Забезпечення міжпредметних зв'язків між дисциплінами, що формують готовність майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі інтегрованих професійно-орієнтованих завдань, як третьої педагогічної умови, проявилось у гармонійному поєднанні в спецкурсі та в дидактичному комплекті "Взаємодія" матеріалів дисциплін, що безпосередньо впливають на формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що відображає необхідність співробітництва інженерів-педагогів та учнів в умовах ПТНЗ. А це такі дисципліни: "Дидактичні основи професійної освіти", "Методологічні засади професійної освіти", "Українське фахове мовлення", "Теорія і методика виховної роботи", "МПН: дидактичне проектування", "Комунікативні процеси у педагогічній діяльності".

Під час реалізації цієї педагогічної умови ми виходили з того, що як показало вивчення освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців, професіограм, психограм професій, поряд із загальними якостями, що притаманні професіоналам, у майбутніх інженерів-педагогів необхідно сформувані й специфічні характеристики, обумовлені особливостями їхньої діяльності [3]. Ця умова знайшла своє відображення у розробленому нами спецкурсі "Основи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії", який було запропоновано студентам експериментальної групи.

До дидактичного комплекту "Взаємодія", який відображає зміст діяльності інженерів-педагогів у ПТНЗ, та є основою четвертої педагогіч-

ної умови, було включено інформаційно-довідкову систему та база МПЗ, для надання допомоги студентам в засвоєнні ключових міжпредметних категорій, понять і визначень, що стосуються підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Пошук необхідних дефініцій здійснювався двома способами: перший полягав у послідовному перегляді всіх наявних дефініцій у словнику, другий здійснювався за допомогою пошуку потрібного слова у базі.

З метою визначення етапів розробки, структури та вимог до його проектування нами проведено: визначення основних теоретичних знань та практичних умінь, необхідних для засвоєння студентами навчального матеріалу теми або розділу; аналіз змісту навчального матеріалу з точки зору вікових особливостей; формування основних інформаційних одиниць, на яких базується матеріал; упорядкування алгоритмів на основі роботи з визначеними інформаційними одиницями; апробація та оцінювання; корегування; розробка методичних рекомендацій для студентів. Також виділено навчальний матеріал, що опрацьовано у відповідності до критеріїв відбору інформації: ціннісний критерій, критерій модульності, інтегрований критерій. В результаті опрацювання змісту було виокремлено знання та уміння, які формуються при вивченні попередніх та супутніх дисциплін та які необхідні для ефективної підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у статті розкрито педагогічні умови підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, наведено їх характеристику, особливості та напрямки реалізації. Подальшим перспективним напрямком дослідження вважаємо побудову системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання / О. Е. Коваленко, Є. В. Шматков, Н. О. Брюханова, Н. В. Корольова – Х. : ВПП “Контраст”, 2008. – 488 с.

2. Кручек В. А. Формування культури педагогічної взаємодії : монографія / В. А. Кручек. – К. : НАКККиМ, 2012. – 408 с.

3. Цідило І. М. Аналіз моделей освіти з метою системного підходу до їх побудови у професійній підготовці фахівців / І. М. Цідило // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч. IV. – С. 292–299.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Шалімова І. М.

Керницький А. М. Педагогические условия подготовки будущих инженеров-педагогов к субъект-субъектному взаимодействию

В статье раскрыты педагогические условия подготовки будущих инженеров-педагогов к применению субъект-субъектного взаимодействия, приведены их характеристика, особенности и направления реализации. Раскрыто направленность профессиональной подготовки на осознанную мотивацию будущих инженеров-педагогов формирования готовности к применению субъект-субъектного взаимодействия в образовательной среде высшего учебного заведения на уровнях учебной деятельности, учебно-профессиональной деятельности, квазипрофессиональной деятельности.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, будущие инженеры-педагоги, субъект-субъектное взаимодействие, учебно-воспитательный процесс, педагогические условия.*

Kernickiy O. Pedagogical Conditions of Future Engineers-Teachers to the Use of Subject-Interaction

In the article pedagogical conditions of future engineers-teachers to use subject-subject interaction, given their characteristics, features and directions of realization. The trends of professional training in conscious motivation future engineers-teachers the need to build readiness for use of subject-subject interaction in the educational environment of a higher educational institution in the levels of training activities, educational and professional activities.

Modern engineers-teachers must deeply understand their place and role in the reform process, have profound theoretical knowledge, professional skills.

In higher engineering education teaching continuing search for new approaches to training, new teaching technologies are introduced, measures to integrate engineering and teacher education in the global education system.

Based of experiment and analysis by scientific publications, the following pedagogical conditions of future engineers-teachers:

1. The focus of professional training in conscious motivation future engineers-teachers the need to build readiness for use of subject-subject interaction in the educational environment of the university.

2. Introduction of a learning process technologies adapted personality oriented and productive training based on the communicative approach.

3. Providing interdisciplinary connections between disciplines that form the readiness of future engineers-teachers to use subject-subject interaction based integrated professional-oriented tasks.

4. Application of didactic kit in the learning process that reflects the content of communicative activity engineers-teachers in vocational schools based on subject-subject interaction.

We used the following teaching forms and teaching aids, interactive and cooperative forms of work (dyads, triads); individual, group and collective activity, independent search cognitive activity of future engineers-teachers; use professionally oriented situations; traditional didactic learning tool.

At the workshops were used: role and business games, problem solving tasks, training on the use of problematic tasks (exercises “negotiations”, “meeting”, “discuss”, “situation analysis”).

To determine the stages of development, structure and requirements conducted: determination of basic theoretical knowledge and practical skills necessary for mastering academic material subject; content analysis of educational material in terms of age-appropriate; forming the basic information units.

Construction personality oriented education system promotes creative style interaction of educational activity, when lost formality and acquired traits of interpersonal communication.

Keywords: *training, future engineers-teachers, subject-subject interaction, educational process, pedagogical conditions.*